

Představujeme oblíbené staré odrůdy

KALEBASA LOPÓ

Po moření barvířské, kterou jsme přiblížili v dubnovém čísle měsíčníku Bio, pokračujeme v dnešním díle o oblíbených starých odrůdách další málo známou rostlinou, a tou je lagenárie Lopó.

Odrůdu Lopó jsme do sbírky starých a krajových odrůd Gengelu získali od soukromého dárce z východního Slovenska v roce 2005. Dárce ji označil jako starou maďarskou odrůdu „tekvice“, botanicky jde o lagenárii neboli kalebasu či kalabasu (*Lagenaria siceraria*), Lopó či lopó je pravděpodobně původní místní lidový název.

Mladá rostlina ukazuje příbuznost s dýněmi.

Až jeden metr dlouhý plod

Je to jednoletá plodina z čeledi tykvovitých, pocházející z teplých oblastí. Její plod je protáhlý, dlouhý až jeden metr, s baňkovitým rozšířením a malou špičkou na konci, světle zelené barvy, později ještě světlající. Rostlina vytváří bujně až několik metrů dlouhé výhony, které se přichytávají opory četnými úponky. Květ je bílý a rozkvetá navečer.

Při pěstování postupujeme podobně, jako pečujeme o jiné, známější tykvovitě druhy. Rostlina je citlivá na mráz, a proto je dobré předpěstovat sazenice doma. Semena vyséváme v druhé půli či koncem

Bujný porost na opoře.

dubna a vysazujeme ven po ledových mrazích. Sazenice před výsadbou postupně otužíme. K výsadbě volíme teplá, chráněná stanoviště, případně lze sazeničky ještě zpočátku překrýt na noc např. bílou netkanou textilií.

Opora je potřebná

Kalebase postačí druhá trať, tedy umístění po organicky hnojené předplodině. Pokud je hnojena přímo, je její růst snad až příliš bujný. Sazenice vysazujeme asi metr od sebe, rostliny potřebují hodně místa, na Gengelu volíme výsadbu do řady. Za sucha je vhodná zálivka, stačí vydatně

Aby se plody kalebasy mohly správně vyvíjet, necháme je volně viset.

1–2 krát týdně. Důležité je včas umístit k rostlinám oporu. Připravíme jim vhodnou síť nebo natáhneme provázky. Lze také vysazovat k dostatečně vysokému plotu, nebo využít strom poblíž, který poslouží stejně. Opора je potřebná nejen, aby se rostlina pnula nahoru, ale také je důležitá proto, aby velmi dlouhý, protáhlý plod mohl volně viset dolů a nerušeně se vyvíjet do pěkného, rovného tvaru. Pro dobré vyzrání semen je třeba v našich podmínkách ponechat plody na rostlině co nejdéle, až do prvního mrazíku.

Sklízíme je odštížením i se stopkou a je dobré, ještě je nechat dojít doma. Při výběru na semeno dáme přednost pěkně vyví-

Bílý květ lagenárie se otevírá navečer a vypadá, jako by byl z krepového papíru.

nutým, rovným plodům, pokud možno s výraznou špičkou na konci plodu. Bere-me vždy plody z několika rostlin. Houbovitá dužina při uložení doma vyschne a plod zlehkne. Zralý vyschlý plod je lehký, vyzrálá semena mají světle hnědou barvu. Vybereme je rukama, dosušíme na podložce za občasného promíchání. Po doschnutí nevyvinutá, nekvalitní semena, jež jsou lehčí, vyfoukneme a ponecháme jen dobře vyvinutá.

Lagenárie je cizosprašná, při maloplošném udržování odrůd a příznivém utváření terénu (tj. např. mezi odrůdami jsou přirozené či umělé překážky jako keře, stromy, budovy; jsou zde kvetoucí rostliny s bohatou nabídkou květů pro hmyz, porosty jsou napříč směru větru apod.) v okolí ve vzdálenosti nejméně 250 m nesmí kvést jiná odrůda, aby byla zachována odrůdová čistota.

Košťový flaškovec

Podle informací dárce je Lopó pěstována na východním Slovensku a používá-

Sklízené plody odrůdy Lopó.

Kopcovitá valašská krajina s malými poličky skýtala svým obyvatelům jen nuznou obživu.

Rozdělení světa podle Valašské legendy

Spisovatel a básník Metoděj Jahn (1865–1942) napsal vedle několika románů a řady básní také Valašskou legendu. V ní popisuje, jak valašský člověk „*k rod-ným kotárom přišel*“. Tedy, jak došlo k tomu, že domov Valachů je v drsných horách, na málo úrodných kopcích, zatímco jiným, šťastnějším národům byly Bohem stvořeny a přiděleny kraje teplé a žirné.

Báseň začíná verši:

*„Když Pámbíček dělil mezi lidí kraje,
Slovákovi zem dal, kde révy žár zraje,
Hanákovi zase řepné, žitné lány –
jenom starý Valach stál tu zadlubaný.“*

Pokračuje, že se Valach Pánu Bohu ozývá s otázkou, co bude s ním, sám stojící hrde až vzdorovitě, před ním. Odpovědi jsou mu slova: „*Dostanete všeci, pěkně podle řádu. Ti už mají svoje a ...ty mít budeš jenom černé hory, ty ti budou šumět stále do roboty.*“

Vedle výstižného zachycení nezkrotné povahy valašské si z pohledu rostlinně-zemědělského povšimneme zejména vymezení okolních krajů, které Valašsko obklopovaly. Tyto světy, které se světem valašským susedily a s jejichž obyvateli se Valaši asi nejčastěji stýkali, jsou vykresleny a výborně vystiženy za pomoci plodin, které v nich lidé pěstovali. Kulturní rostliny byly rozhodující pro život a bytí jejich obyvatel, pro vzhled krajiny a odpovídaly jejich přírodním podmínkám. Ve verši „*Slovákovi zem dal, kde révy žár zraje*“ je ovšem spíše než Slovák v dnešním smyslu slova (tedy obyvatel Slovenska či příslušník slovenského národa) míněn Slovák moravský. Tedy obyvatel dnešního Slovácka, kraje na jihovýchodě Moravy. Pro něj je vinná réva tím, co určuje jeho život. Zjednodušeně řečeno, práce ve vinohradě od brzkého jara až do podzimní sklizně hroznů a zrání vína ve sklepě, je jeho každodenním chlebem. Teplo, ba, jak

se praví v básni, žár, tohoto pro Valacha jižního kraje, dává vínu jeho sílu a jiskru, a také bujnost povaze slovácké.

Druhým sousedním světem pro Valacha byl svět hanácký. Zde úrodné, širé, rovné lány s hlubokou černou půdou umožňovaly pěstování náročné řepy cukrovky i obilí. Při práci s cukrovkou chodili na Hanou ostatně Valaši často pomáhat. Pokud jde o zmiňované obilí – „žitné lány“ – ve valašském nářečí se slovem žito označovala pšenice, zatímco žito se říkalo réž. Na bohaté Hané ovšem mohla dobře růst jak výnosná pšenice, poskytující bílou mouku na hanácké buchty, které mají Hanáci dodnes rádi, tak chlebové žito. Mohutná řepa i těžké obilné klasy pak odpovídají urostlé postavě Hanákově i jeho pomalejšímu a rozvážnějším myšlení a letoře.

Ve srovnání s těmito Bohem požehnanými světy vyšel Valášek opravdu nepříliš šťastně. Jeho hornatá krajina s chudými, mělkými a kamenitými půdami i chladnější podnebí zemědělství zdaleka tolik nepřál. O to více musel vynaložit práce a houževnatosti při jejich obdělávání, aby mohl obstarat svou obživu – vydobýt z tvrdého kamení chleba, ke kterému si přilepšoval ovčím sýrem. Se svým údělem se však dokázal smířit.

Popis světa, kdy krajina nebo země je vymezena tím, jaké kulturní plodiny v ní lidé pěstují, jsme již dříve v Bio zmínili v článku Babička, její rostliny a rostliny kolem ní (viz Bio č. 9/2016). Ve známé knize Babička od Boženy Němcové jsou zde

řádky, kde komtesa Hortensie babičce popisuje krajinu v daleké Itálii právě druhy zemědělských plodin, které se v ní pěstují a které druhy rostlin jí porůstají. Podobně je tomu i v uvedené Valašské legendě Metoděje Jahna, kterou jsme si připomněli nyní.

pd
FOTO – Petr Dostálék

KALEBASA LOPÓ

➤ na tradičně jako nádoba „na stahovanie vína“, tedy asi jako náš košťár. Nepoužívala se tedy na jídlo, ale na výrobu této vinařské pomůcky. Plody působí velmi ozdobně a jsou právem obdivovány pro svůj ladný lahvovitý tvar. Lahvovitý tvar ostatně dal kalebase i spisovný slovenský název. Ve slovenštině říkají lagenárii výstižně flaškovec.

pd
FOTO – Petr Dostálék a archiv Gengel, o.p.s.

Zralá semena kalebasy mají nezvyklý tvar.